

Friedrich Weilenmann, un agent dels alemanys?

Gerhard Lang-Valchs

Historiador, teòleg i professor langvalchs@hotmail.es

Resum

Friedrich Weilenmann, un agent dels alemanys?

El personatge estudiat és poc conegut per la historiografia andorrana ja que els estudiosos desconeixen la llengua alemanya. L'autor analitza el paper de Weilenmann en l'afer del correu, iniciativa del Consell General, l'esborrany de constitució política i el paper que atribueix el Consell General a l'ingrés a la Societat de Nacions i a la Unió Postal Universal.

Resumen

Friedrich Weilenmann, ¿un agente de los alemanes?

El personaje estudiado es poco conocido por la historiografía andorrana debido al desconocimiento de la lengua alemana por parte de los estudiosos. El autor analiza el papel de Weilenmann en el tema del correo, iniciativa del Consell General, el borrador de constitución política y el papel que atribuye el Consell General al ingreso a la Sociedad de Naciones y a la Unión Postal Universal.

Résumé

Friedrich Weilenmann- un agent secret des allemands?

Le personnage dont il est question est peu connu par l'historiographie andorrane à cause d'une méconnaissance linguistique en langue allemande des chercheurs. L'auteur analyse le rôle de Weilenmann dans l'affaire du courrier, initiative prise par «le Conseil Général», dans l'ébauche de la constitution politique ainsi que le rôle que le « Conseil Général » attribut à l'adhésion à la Société des Nations et à l'Union Postale Universelle.

Abstract

Friedrich Weilenmann, a German agent?

This character is less known by Andorran historiography since researchers do not know the German language. The author analyses the role of Weilenmann in the postal affair, an initiative of the Consell General, the draft Constitution and the role that the Consell General gives to admission to the Society of Nations and the Universal Postal Union.

quest article pretén ampliar una mica la informació sobre el suís Friedrich Weilenmann, que va intervenir entre 1925 i 1936 a la política andorrana. Se sap que va intentar organitzar un servei i una administració postal propis en les Valls.¹ Però també va pretendre fomentar la idea de la independència d'Andorra dels coprínceps i la reorganització del seu sistema polític a través de les activitats a l'Associació dels Andorrans Emigrants, de la qual va ser vicepresident durant alguns anys.

Què en diuen els altres historiadors que s'han ocupat de la història moderna d'Andorra, de Friedrich Weilenmann? Poca cosa. Només tres li dediquen una mica d'espai en les seves publicacions. Una de les raons més importants d'aquest desinterès és, al meu parer, el desconeixement de la llengua alemanya per part dels possibles autors. Això, d'un costat, els impedeix conèixer el contingut del llibre sobre Andorra que va publicar el mateix Weilenmann i per tant valorar-ne el seu punt de vista. I gran part de la seva actuació i aquest desconeixement, per altra banda, també dificulten l'accés a documents en llengua alemanya procedents d'arxius suïssos. Weilenmann va aprofitar els seus coneixements i contactes per servir d'agent als alemanys? Aquesta és, si més no, la impressió sobre aquest personatge que li pot quedar al lector de les obres d'Amparo Soriano, Arnau González i Francesc Badia.

Francesc Badia li dedica un paràgraf de vuit línies en el context de la història postal andorrana en el seu llibre sobre el bisbe Guitart, una nota a peu de pàgina bastant àmplia i després el torna a mencionar en una altra.²

No val la pena aturar-se en la darrera. En el text del paràgraf esmentat no parla de la relació de Weilenmann amb el bisbe, només esmenta

1. Vegi's LANG-VALCHS, G. (GLV): "Friedrich Weilenmann i el correu d'Andorra", *Papers de recerca històrica* 5 (2009), p. 103-117 y GLV: "L'organització del servei postal francès a Andorra". *Papers de recerca històrica* 6, 2009, p. 14-21.

2. BADIA, F.: *El copríncep Mons. Justí Guitart i el seu temps (1920-1940)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 80 i 188.

una proposta seva feta al Consell General per a l'emissió d'uns segells de correus que semblava que agradava als seus membres en un principi, però que més tard van desestimar a favor d'una altra. Això és tot.

Pel que fa a les dades que reproduïx sobre el suís, es refia totalment d'Amparo Soriano.³ En la nota a peu de pàgina deixa molt clar que quasi tot el que ell diu són citacions ["L'autora és crítica amb...", "Afirmo que el diari barceloní *El Diluvio*..."]. No ha verificat les citacions, però sobretot no n'ha valorat el contingut. Les seves conclusions, de tota manera, són formulades amb molta cautela. Evita o omet hàbilment els punts poc clars del text de Soriano.

Badia presenta Weilenmann com "un personatge estrany", les relacions amb Andorra del qual "no es limitaven pas als afers de correus." Segons Badia, va publicar sota el pseudònim de Bonell articles en el periòdic *Andorrà* amb la "col·laboració econòmica d'un tal Schaub". Aquestes darreres informacions no les va extreure del llibre d'Amparo Soriano, però tampoc no diu d'on les va treure.⁴

Arnau Gonzàlez també dedica un parell de pàgines a Weilenmann en el seu llibre *La cruïlla andorrana de 1933: la revolució de la modernitat*.⁵ Encara que ens remet en la nota a peu de pàgina al llibre d'A. Soriano, al llibre del mateix Weilenmann i a l'article "Friedrich Weilenmann i el correu d'Andorra", esmentat inicialment, només en treu una sola informació, del primer. "Weilenmann, juntament amb el seu ajudant i intèrpret Schaub resident a Barcelona, arriba a la capital catalana el 1926." És una dada equivocada. En les obres que esmenta ell mateix es veu l'errada clarament. No és veritat que arribessin junts a Espanya. Fins que no va conèixer Schaub es va servir de diversos traductors i intèrprets, com es desprèn clarament de nombrosos documents del *Dossier Weilenmann* que portava la vegueria francesa des del 1928.⁶ Schaub no arriba a col·laborar amb Weilenmann abans dels anys 30 i a més queda molt clar que ell residia a Madrid

fins al procés contra Schaub davant el Tribunal de Corts, a la primavera del 1934.⁷ Gonzàlez despatxa aviat Weilenmann i les seves activitats, i ressalta el seu interès per "...la concessió de diferents negocis a Andorra..." esmentant que "...actuant en complicitat amb el primer [=Massó] havia aconseguit la promesa del monopoli de l'emissió de segells de les Valls."

Cap altre document, dels molts que es refereixen a Weilenmann, estableix una relació entre ell i Massó. Probablement es van conèixer, però la pretesa complicitat resulta difícil atesa la "ineptitud lingüística" constatada per l'autor. Ni Massó parla d'ell, ni Weilenmann de Massó.

Després de referir-se a la preocupació amb què veia el *viguier adjoint*, Carbonell, la presència de dos alemanys a les Valls, de Schaub -que no és alemany- i d'un suposat metge que actuaven "avec une manière tout à fait Hitlerienne", Gonzàlez descobreix que Weilenmann necessitava sempre un traductor.

Segueix l'autor: "L'atenció a les activitats de ciutadans alemanys a les Valls, doncs, preocupava sobre manera." Considero aquesta valoració una exageració total i absoluta. Després de no (poder?) dir res concret sobre suposades activitats alemanyes a les Valls ens presenta els francesos com a molt preocupats per no se sap quines activitats germàniques. "Per tant, tot allò que podés tenir ressonàncies alemanyes provocava l'alarma general a l'Hexàgon." Continua exagerant. Encara sort que uns tres mesos més tard, René Baulard, que coneixia la presència d'agents alemanys a la Seu d'Urgell, es va prendre la situació amb molta calma.

Gonzàlez dedica més endavant un capítol sencer, quatre pàgines i mitja, a altres activitats de Weilenmann.⁸ Més de mitja pàgina l'ocupen les corresponents notes a peu de pàgina, necessita quasi tres pàgines per presentar dos citacions i la reproducció del text íntegre de la nota de protesta presentada a Ginebra pel Consell General destituït,

3. SORIANO, A.: *Andorra durant la Guerra Civil espanyola*, Andorra 2006, p. 27/28 i 34/35.

4. Weilenmann no va publicar cap article propi a *El Andorrà*, però sembla ser que va inspirar p.e. l'article sobre Boris Skossyreff al qual després ens referirem. Schaub, el seu secretari, traductor i intèrpret, redactaria algun text seu en castellà per tal que altres el traduïssin al català. Bonell no és un pseudònim, ja que es tracta del conegut Eduardo Bonell, exmembre de la Societat Andorrana de Residents a Barcelona i anterior col·laborador del periòdic d'aquesta associació; a partir del 1934 s'apunta a la novetat. Era un conegut activista de tendència esquerrana. Topem amb ell fins i tot en algunes actes del Consell General (LDA, 274 del 8.9.1931, LDA, 275 del 21.12. 1931 i LDA, 276 del 21.3.1932). A més a més, apareix identificat en una foto publicada a *El Andorrà* (núm. 18, juliol 1936, p.1) que A. Gonzàlez publica a la pàgina 48 del seu llibre esmentat. Sembla

poc probable que Schaub col·laborés econòmicament en la publicació de *El Andorrà*, ja que era el secretari de Weilenmann i cobrava un sou d'ell. Va ser el mateix Weilenmann qui va finançar en gran part aquesta publicació.

5. GONZÁLEZ VILALTA, A.: *La cruïlla andorrana de 1933: la revolució de la modernitat*, Cossetània Edicions i Fundació Julià Reig, Sant Julià de Lòria 2009, p. 47-48 i 169-174 dedicades a les seves activitats després de la intervenció francesa.

6. APO, DPA, 1723W, cartró 203 (Surveillance des étrangers. Lettre S-Z), dossier Weilenmann. Sembla que tant Badia com Soriano i Gonzàlez desconeixen aquesta documentació.

7. BAR, B. 31. 9. Andorra (1932/34), Schaub, Albert (Villaverde, Madrid), Ausweisung aus Andorra.

8. GONZÁLEZ, A.: *La cruïlla*, p. 169-174. La protesta andorrana davant la Societat de Nacions.

citada per Antoni Morell. En gairebé una pàgina que li queda no aconsegueix aclarir el paper que juga Weilenmann en el context de la protesta andorrana contra la intervenció francesa. En la nota a peu de pàgina confon Weilenmann amb l'advocat vienès Emil von Hofmannsthal.⁹ Amparo Soriano dedica una pàgina sencera a Weilenmann.¹⁰ L'esmenta en el context d'uns comentaris sobre la premsa barcelonina. Les activitats anteriors en el fons li interessaven poc, ja que –com indica el títol del seu llibre– se centra en els anys de la Guerra Civil. Com a font d'informació cita expressament *El Diluvio*, sense donar més detalls sobre la data de publicació. Així que no he pogut comprovar si Badia i ella tenen la mateixa font o si ella en té d'altres, a part del periòdic. A l'article referit es relaciona Weilenmann amb l'espionatge alemany, assumpte que tractarem més endavant.

“El butlletí editat a Barcelona havia nascut de la mà d'un estranger: el suís Weilenmann, que l'any 1926 arribava a la Seu amb un bisbe de nacionalitat alemanya, Raymond Netzhaler. Fritz Weilenmann havia nascut a Zurich el 1882 i era propietari d'una granja avícola a Opfikan (cantó de Zurich). Aviat es va relacionar amb els grups d'ideologia dretana, i va arribar a tenir una entrevista amb el Gauführer, cabdill nazi del cantó, i diversos missioners procedents de Bucarest.” Així ens presenta el suís.

Gairebé totes les altres informacions sobre el suís es basen en un dossier francès de l'any 1936, que es troba entre els documents del Consolat de Barcelona i que es conserva als arxius de Nantes.¹¹ Gairebé tots els detalls del dossier coincideixen, sobretot la grafia incorrecta del nom del seu acompanyant [Raymond Netzhaler en lloc de Raimund Netzhammer] i la data de naixement de Weilenmann equivocada [1882 en lloc de 1880] amb les dades reproduïdes per ella.

La primera part de la tercera frase [“Aviat...”] suggereix contactes amb diverses persones o grups d'ideologia dretana. I què vol dir Soriano amb “aviat”? Estava en contacte amb aquests grups des de

feia anys (a Suïssa) o s'hi va posar en contacte poc abans o després d'arribar a Espanya? D'aquests prematurs o ràpids contactes, no en sabem res, ni en diu res l'informe francès de l'any 1936. Parla del seu suposat suport al Front Nacional i d'una entrevista amb el Gauführer. O sigui que –independentment de la valoració de l'entrevista amb aquest i del seu comportament aparentment pro nazi– els contactes rellevants amb una o diverses persones lligades a ideologies feixistes semblen bastant recents. I no pot ser d'altra manera, perquè quan Weilenmann va arribar a Andorra, l'any 1926, encara no existia cap organització de caire nacionalsocialista a Suïssa.¹² I a què es refereix la darrera part de la frase? Es va relacionar a Weilenmann (també) amb uns missioners, va entrevistar-se amb ells? Queda a l'aire què va passar i sobretot què tenen a veure uns missioners amb Andorra o amb la ideologia nazi. Què hi ha darrere d'això? Es tracta d'una informació òbviament mal interpretada o mal entesa. Raimund Netzhammer, que havia acompanyat com a intèrpret Weilenmann amb motiu de la seva primera visita al bisbe Guitart, el febrer de 1927, havia estat bisbe catòlic de Bucarest, o sigui en un territori on l'Església catòlica era minoria. Als religiosos que treballen en aquests llocs se'ls anomena missioners.¹³ Un dels seus llibres parla de la seva estada a Romania; s'intitula *Skizzen aus der römisch-katholischen Mission*.

Weilenmann, segons Soriano, volia ser “el redemptor, donar a tots els andorrans una constitució més d'acord amb els temps actuals...” “...i ser el seu director, volia acabar amb el poder omnímode, inoportú i obsolet dels coprínceps...” Després valora la seva actuació: “Volia, en definitiva, fer les Amèriques sense moure's del continent europeu.” Aquesta conclusió no convenç, ja que no veig com algú pot fer les amèriques amb les reivindicacions esmentades. Això és política pura. No estem parlant d'un oportunista com Massó,¹⁴ a qui no costava canviar de camisa. La pretesa concessió postal que ella no

9. Com es pot adjudicar (encara que “suposadament”) a Weilenmann un telegrama signat pel mateix Hofmannsthal? Si González hagués llegit atentament el llibre de Weilenmann no se li hauria escapat que Weilenmann dedica nombroses pàgines a l'advocat vienès i, fins i tot, ens revela el contingut d'una carta d'aquest a Roc Pallarès, el llavors síndic general. Vegi's F. Weilenmann: *Die Wahrheit*, p. 138-142.

10. SORIANO, A.: *Andorra*, p. 27-28.

11. ADN, Ambassade de Barcelone, B et C, n° 42 et 51, sous-dossier Andorrans à Barcelone.

12. Vegi's PALOMINO, M.: *Die nationalsozialistisch orientierten Front-Organisationen in der Schweiz 1930-1957* en Walter Wolf: *Faschismus in der Schweiz. Die Geschichte der Frontenbewegung in der deutschen Schweiz 1930-1945*. Flamberg-Verlag Zürich 1969. Sobre Weilenmann existien nombrosos dossiers de la policia suïssa, que vigilava les seves activitats. L'entrevista amb

el *Gauführer* és l'únic contacte amb el món nacionalsocialista que mencionen els dossiers. Però aquesta entrevista no fa sospitar a la policia en cap moment que Weilenmann estigués lligat ni activament ni ideològicament als nazis. Al revés, sembla que el vigilien perquè un del seus col·laboradors és un conegut activista comunista. [BAR E 4320-01(C), 1996/203, Staatsschutzfiche Weilenmann Fritz, 10.6.1880, 1937-1943, Bd.574 y BAR E 4320 (B), 1990/266, Az. C.16-00057, Weilenmann Fritz 1880, 1937-1943, 58.] I, independentment de tot això, què tindrien a veure els nazis de Suïssa amb Andorra?

13. Un dels seus llibres parla de la seva estada a Romania; s'intitula *Skizzen aus der römisch-katholischen Mission*.

14. GONZÁLEZ I VILALTA, A.: “Un personatge polèmic: Andreu Massó i López a la cruïlla andorrana dels trenta”. *Papers de recerca històrica* 4, 2007, p. 47-62.

esmenta, potser hauria pogut ser un (bon?) negoci per a ell, però d'aquí a fer les amèriques hi ha un bon tros. És una presentació poc adequada d'un personatge sens dubte estrany.

Resumint, la figura de Weilenmann pràcticament no és present en la historiografia andorrana. El poc que s'ha publicat no li fa justícia. Sembla una persona *non grata* i tanmateix el 1933 va ser nomenat ciutadà honorífic d'Andorra pel Consell General. Valorem la figura de Weilenmann com la valorem, sembla que, si més no, es mereix un parell de línies més.

Friedrich Weilenmann i Andreu Massó són, a part dels polítics d'aquells anys, probablement els personatges estrangers més importants de la història andorrana dels anys 20 i 30.¹⁵ S'ha dit i s'ha escrit molt sobre Massó i poc sobre Weilenmann, i van ser poques les lloances que aquest darrer va rebre. Qui era realment aquest personatge?, què pretenia?, què movia?, què va aconseguir?

A tall de biografia

Sabem molt poc de la joventut de Friedrich Weilenmann, però sí que sabem una mica més del que va fer durant la segona dècada del segle passat i començament de la tercera, quan encara no havia tingut contacte amb Andorra o, més ben dit, amb els andorrans.¹⁶ Va néixer el 10 de juny del 1880. Coneixem el nom i el cognom dels seus pares, però no sabem res més de la seva situació familiar. Opfikon, el poble on va néixer, forma part avui dia de la ciutat de Zürich, capital del cantó del mateix nom. Està ubicat a la part de Suïssa en què es parla alemany.

Sembla que Weilenmann no tenia ni estudis mitjans ni superiors. No parlava ni francès ni espanyol i, que sapiguem, tampoc anglès. El català tampoc no el parlava, i per tant sempre hauria necessitat d'interprets i traductors per comunicar-se i dur a terme les seves activitats a Barcelona i Andorra.

Tampoc no queda clar quin ofici va aprendre i va exercir, ni quan es

va casar. Només sembla clar que va sobreviure a la seva muller. Les poques informacions obtingudes ens el presenten exercint activitats variades. En una carta de l'any 1928, enviada pel Ministeri de l'Interior de la República Francesa al prefecte de Perpinyà, es diu que Weilenmann ara es fa passar per comerciant i que abans era mecànic.¹⁷ I en un segon document paral·lel, que conté informació recollida pels serveis secrets francesos a Suïssa¹⁸, es parla d'algunes de les seves activitats.

Aquest darrer document és un extracte d'una sentència judicial; es refereix als anys abans de la Primera Guerra Mundial i durant la guerra a la seva pàtria neutral. La sentència feia referència a una demanda per difamació contra un oficial de policia interposada pel mateix Weilenmann. Weilenmann havia sol·licitat a les autoritats locals responsables de l'educació l'oportunitat de presentar un avió als alumnes d'un col·legi local – com a aviador que deia que era – i cobrar una petita suma. Un comissari de policia, alarmat per un anunci a la premsa local, havia avisat l'autoritat municipal de la dubtosa reputació de Weilenmann¹⁹, i ressaltava que era un reconegut proxeneta, que tenia un judici pendent per tràfic il·legal de medicaments, que no era pilot i que només havia pilotat un avió una sola vegada a la vida, i que en va sortir lesionat de l'accident que va causar.

En primera instància el tribunal, efectivament, va considerar difamatòries aquestes afirmacions i va condemnar el comissari a pagar una indemnització i a fer-se càrrec de les despeses del judici. Tant el comissari com Weilenmann van recórrer contra la sentència. Weilenmann i el seu advocat, no obstant això, no es van presentar al segon judici i van ser condemnats a indemnitzar el comissari, ja que el tribunal va considerar provat, un cop valorades les proves aportades, que el comissari estava en ple dret i havia complert amb el seu deure d'informar l'autoritat de la dubtosa reputació de Weilenmann, que ja havia estat jutjat per homosexualitat el 1912.

En el mateix document dels serveis secrets també se'l relacionava

15. Naturalment no cal oblidar Miquel Mateu, l'actuació del qual a favor d'Andorra, sobretot durant la Guerra Civil Espanyola, és eficaç i positiva, mentre que no es pot dir el mateix de Massó i de Weilenmann. I tampoc no hauríem d'oblidar el coronel René Baulard, que també va arribar a ser ciutadà honorífic d'Andorra. Per alguna cosa devia ser.

16. No existeix cap biografia sobre ell. Dels molts documents relacionats amb Andorra que tenia no ha quedat quasi res, només van sobreviure els que va incloure en el seu llibre *Die Wahrheit über Andorra (La veritat sobre Andorra)*, que va publicar a càrrec seu el 1939, en el seu poble natal, amb l'ajuda de l'advocat i redactor Alphons Haas. Els darrers parents seus llunyans – estava casat, però va morir sense descendència – el van qualificar de *rara avis* i van aïllar no tenir-hi

contacte. Un seu cosí de segon o tercer grau –veterinari, per cert – em va confirmar que tenia el seu llibre des de feia dècades a la seva llibreria i que no n'havia llegit ni una sola línia.

17. APO, DPA, 1723W, cartons 202/203 (Surveillance des étrangers. lettre S-Z), dossier Weilenmann, (resum de l') extracte del veredict de l'11-10-1917 de la Cort d'Apel·lacions de Zürich, càmera 2a, n. 171 que acompanyava la carta secreta del 14-02-1928 del ministre de l'Interior dirigida al prefecte de Perpinyà (els documents d'aquest fons estan sense classificar.). "Autrefois mécanicien, il se dit commerçant."

18. Ibidem.

19. Ibidem. "... de la fâcheuse réputation ..."

amb l'espionatge. No obstant això, el text diu que mai no va ser denunciado oficialment, ni acusat, ni es van aportar proves en cap moment que poguessin fonamentar aquestes sospites. No se sap a favor de quina nació estrangera devia espiar; presumptament, a favor de la Suïssa neutral.

El 1922 Friedrich Weilenmann entra per primera vegada en contacte amb andorrans a la fira de bestiar de Chur (Suïssa), segons explica en el seu llibre.²⁰ Llavors, o com a molt tard tres anys després, devia disposar de diners o ingressos regulars suficients per deixar pàtria i negoci o ocupació, almenys temporalment, per traslladar-se durant temporades cada cop més perllongades a Barcelona i Andorra i finançar, a part dels viatges i estades, les nombroses activitats desenvolupades a les Valls i al seu entorn, a Madrid i París, Berna, Ginebra i potser també a Brussel·les.

A la fira de bestiar de l'any 1925, hi van viatjar un grup d'andorrans per comprar bestiar boví i dur-lo a la seva pàtria.²¹ A l'hora d'organitzar el transport del bestiar adquirit i de completar les formalitats duaneres van sorgir dificultats. Aleshores Weilenmann hi va intervenir i els va donar un cop de mà. Ell, parc de paraules sobre els primers contactes a Suïssa, Andorra i Barcelona, no ens fa partícips del desenvolupament d'aquells contactes.

Els andorrans havien viatjat a Suïssa anteriorment? Com se'ls va acudir anar precisament a Suïssa? Coneixien ja Weilenmann quan hi van anar o quan hi van tornar l'any següent? Li van agrair l'ajuda invitant-lo a visitar el seu país? Qui eren? Són moltes preguntes difícils o impossibles de contestar.

No hi devia haver gaire gent a les Valls que aleshores es pogués permetre el luxe d'anar a Suïssa per assistir a una fira. No sabem res sobre l'inici dels contactes entre Weilenmann i els andorrans. Però algun contacte anterior –i bastant intens– hi devia haver hagut perquè quan Weilenmann comenta la seva primera visita a Andorra, el desembre del 1925, diu haver començat directament a convertir en realitat els seus plans de reforma per a Andorra.²² Devia haver-se

informat i preparat molt abans del seu primer viatge perquè, malgrat la curtíssima estada a Andorra que no va arribar ni a un dia sencer, s'hi havia endut un valedor i intèrpret d'alt rang, Raymund Netzhammer, bisbe de Bucarest, que després de deixar la seu episcopal el 1924, vivia feia uns anys retirat al monestir d'Einsiedeln (Suïssa).²³ Weilenmann es va sentir cridat a organitzar un servei i una administració de correus moderns a les Valls com a base d'ingressos per al finançament de projectes en altres camps, com per exemple l'educació i la sanitat. I això, a la vegada, hauria de servir de base per arribar a establir un nou estatus polític social a Andorra i aconseguir una autèntica independència del "jou dels coprínceps", idea que va saber amagar durant anys darrere dels esforços en el camp de l'administració postal. Tan sols els francesos, i concretament el prefecte de Perpinyà i el veguer francès, posseïen informacions que permetien arribar a aquestes conclusions.²⁴ Els francesos no hi volien intervenir, i el copríncep episcopal no es va adonar ni de les intencions ni del veritable abast dels plans del suís.

I sembla que el seu contacte amb Andorra i les vivències en aquest país i amb els amics havien estat per a ell una espècie de conversió paulina, o vist el cas concret, agustina. En tot el temps que va passar a Andorra i Barcelona no es va sentir ni es va publicar²⁵ res que l'impliqués en cap negoci tèrbol. Si hagués estat així, hauria proporcionat una oportunitat magnífica als seus nombrosos enemics per desacreditar-lo, tant a ell com al seu projecte i, a partir de 1934, també l'organització que copresidia.

La qüestió postal: 1925-1931²⁶

La major part de la seva activitat fins al 1933 gira al voltant dels intents d'instauració d'un servei postal andorrà per al funcionament del qual havia desenvolupat, junt amb el subsíndic Cairat i Pere Torres Ribà, un pla força detallat. Des d'un principi tenia molt clar que el més important en aquest context era el reconeixement d'Andorra com a membre de la Unió Postal Universal (UPU), cosa que no esmentava

20. WEILENMANN, F.: Die Wahrheit über Andorra, Opfikon-Zürich 1939, p. 99. Weilenmann era, tal com demostra la còpia i traducció del poder corresponent (*Andorrà*, núm. 8, juliol 1935, p. 4), l'encarregat d'una comissió de l'associació local de ramaders. Li havien encarregat actuar en diversos països de l'imperi austrohongarès per canviar allà bestiar de la regió amb altres productes d'aquells països.

21. APO, DPA, 1723W, carton 310, Subdossier Douanes, Requête de M. Jean Canturri...

22. WEILENMANN, F.: Die Wahrheit, p. 99-100.

23. [darrer accés 16-01-2011, 18.00].

24. El ja esmentat dossier Weilenmann conté diversos documents, que se citaran més endavant, en què el seu contingut i les seves activitats a partir del 1933 deixen clar quines eren les seves intencions.

25. De l'única excepció, en parlarem més endavant detalladament.

26. El contingut d'aquest paràgraf i del següent no és només una repetició d'allò ja explicat en els meus articles citats anteriorment. Més aviat s'esmenten coses noves, basades sobretot en els documents conservats a Perpinyà, als quals encara no havia tingut accés en redactar els articles anteriors.

quan tractava amb les autoritats espanyoles i franceses. França –impulsada per les constants queixes dels andorrans²⁷ referents al seu servei postal deficient, que realment només es tractava del servei de correus intern de la Vegueria– havia intentat, debades, garantir una conducció i lliurament regular de correus. En no aconseguir cap resultat concret, es va dirigir a Madrid el 1924 per organitzar conjuntament amb el país veí aquest propòsit, encaminant el correu per territori espanyol via Bourg-Madame-Puigcerdà- [La Seo de Urgel]/ Andorra. Els espanyols, tanmateix, no hi van mostrar cap interès malgrat els repetits intents francesos, entre altres coses perquè, després del primer, havien posat en marxa una iniciativa pròpia per a la reorganització dels seus serveis rudimentaris, però eficaços. D'aquesta forma, la dictadura de Primo de Rivera volia assegurar la influència espanyola a les Valls.

Els espanyols van donar allarg a les propostes franceses i es van servir del bisbe per elaborar un dossier de viabilitat del seu projecte. Tot es va fer de forma gairebé secreta i no oficial, així que els andorrans no tenien ni idea del que planejaven els seus veïns, i el bisbe crea que la llarga fase de planificació era un símptoma de la coneguda ineficàcia burocràtica que a la fi portaria el projecte a l'oblit.

Davant l'aparent desinterès per arribar a un acord amb l'Espanya de Primo de Rivera, a París, a Exteriors, van començar a estudiar més detingudament les propostes andorranes que mentrestant Weilenmann havia presentat²⁸ i que es consideraven en un principi viables, però poc detallades. El veguer Charles Romeu va haver d'enviar a París un curt però complet dossier sobre l'estat del servei de correus a les Valls, i es demanava al Consell General que detallés el seus plans.

Sembla que part de la culpa per la qual no van prosperar els esforços del suís, la va tenir la falta d'unitat al Consell, probablement a causa de picabaralles i intrigues internes. Alguns membres rebutjaven Weilenmann i els seus intents perquè el consideraven “l'home del

bisbe”. Havia aconseguit el suport del bisbe gràcies al poder de convicció de l'exarquebisbe Raymund Netzhammer, que avalava les idees i bones intencions del suís.²⁹ El joc del Consell General i de la Sindicatura és difícil de comprendre. Per un costat van recolzar Weilenmann i el van enviar a Perpinyà perquè exposés les seves propostes al prefecte. No obstant això, oficialment li van donar l'esquena, al·legant que no tenia cap ordre i van presentar una moció pròpia, que el mateix prefecte qualificà d'idèntica a la de Weilenmann, cosa que així era efectivament.

El Consell va rebutjar oficialment la sol·licitud de concessió del servei postal del suís en què, a més, havia demanat que se li concedís la nacionalitat andorrana per poder negociar millor tant amb les nacions veïnes com davant la Unió Postal Universal (UPU), a Berna, i a Ginebra, davant la Societat de Nacions (SDN). La concessió per a l'emissió de segells andorrans, la van donar a Fernando Escala y Coste,³⁰ un empleat de l'Ajuntament de Barcelona que, un cop establert el servei espanyol, va renunciar als seus drets.³¹ Amb el suport del bisbe, Weilenmann comença a negociar també a Madrid. Al ministeri el fan passar amb raons. El Govern de Primo de Rivera no els revela, ni a ell ni al bisbe, que ja estava fermament decidit a implantar a les Valls una administració postal espanyola al seu gust, sense tenir en compte ni les exigències del mitrat ni la voluntat dels andorrans. Quan, a partir de la segona meitat de novembre, el bisbe i els andorrans s'adonen de la jugada del Govern espanyol, ja és tard. El bisbe no vol admetre davant el Consell General que ha estat enganyat per Primo de Rivera; els andorrans, sorpresos i sense informació prèvia per part del bisbe, se senten traïts per ell i creuen en un complot trammat entre el bisbe i el Govern espanyol. Els francesos, igualment sorpresos, aviat s'adonen que Espanya no farà marxa enrere, però es neguen a vetar la mesura espanyola perquè podria posar en perill les pròpies aspiracions en aquest camp. Així que no prenen cap mesura en contra.³² Un cop instal·lades les oficines espanyoles, les negociacions

27. GLV: L'organització del servei postal francès a Andorra, p. 16-17.

28. Quan Weilenmann va exposar les seves propostes a Perpinyà ja les havia presentat a París.

29. Vegi's la correspondència de Netzhammer amb Guitart: AMU, Correus 2, 1412068-1412032, Diligències sobre les pretensions del súbdit suís Mr. F. Weilenmann...

30. ANA, LDA, 29.10.1928 y APO, DPA, 1723W, cartó 136, Concessions des Timbres Poste d'Andorre, carta del veguer del 22.11 al prefecte Escalas, representat a la vegada per un tal Luis Aymat, probablement volia aprofitar-se dels interessos espanyols a Andorra i de la seva presumpta amistat amb el conegut general Anido. El 1925 el Consell havia atorgat una concessió per a la impressió de segells postals andorrans a Joan Fornesa, propietari d'una impremta a la Seu d'Urgell. (ANA, LDD, 21 del 18.5.1926).

31. Realment va renunciar tan sols als drets que tenien a veure amb la impressió de segells amb destinació a tercers països. Es va reservar expressament tots els drets per al correu intern. No obstant això, no se li coneix cap projecte concret, ni referent a un servei postal general ni interior. I després de la renúncia no se'n torna a sentir a parlar més. AMAE, R 444, 183 del 7.7.1928.

32. El bisbe, junt amb els andorrans, hauria pogut impedir l'obertura de les oficines de correu no autoritzant l'entrada dels funcionaris designats o expulsant-los, fins i tot “venent” aquesta mesura com a “represàlia” andorrana (i no episcopal). El Consell hagués pogut vetar el lloguer de cases o habitacions per a l'ús del correu espanyol i fins i tot la col·laboració de carters (designats o per designar) amb l'Administració espanyola forçant-la així a acceptar un cap de correus de nacionalitat andorrana, tal com el bisbe volia des d'un principi.

del bisbe amb Madrid tenien poques perspectives d'èxit. Al final el bisbe Guitart ha d'acceptar la mesura espanyola, només li queda una clàusula segons la qual és imprescindible la seva participació en el cas de qualsevol canvi futur dins de l'organització del servei postal. Weilenmann, que havia estat negociant a Madrid, París i Perpinyà, es va veure enganyat igual que els andorrans, però no es va donar per vençut. De tant en tant, donava una conferència a les Valls en què explicava els seus plans per a un servei postal andorrà, sempre assistit per algú que parlava català o castellà.

Altres activitats

Els intents de Weilenmann per instaurar una administració postal andorrana van tenir en compte des d'un principi la projecció internacional, que per força requeria l'empresa a la curta o a la llarga. Una administració pròpia no tenia cap valor pràctic ni prometia cap benefici si es limitava a les Valls i no solucionava l'enviament del correu a França i Espanya, així com el funcionament d'altres serveis complementaris com per exemple el gir postal dins del marc de la UPU i més enllà. Ser membre (de ple dret) de la UPU era l'única garantia de seguretat possible per als esmentats serveis. Sense aquesta espècie de garantia internacional, que al mateix temps hauria significat un cert "reconeixement" jurídicopolític d'Andorra com a Estat, no hi havia cap base estable ni duradora.

La idea de Weilenmann no era solament proporcionar a Andorra una administració independent dels seus veïns, sinó assentar les bases d'una independència total d'Andorra dels seus coprínceps. Com que el país no tenia una constitució política (moderna i democràtica), calia aconseguir que se li reconegués el dret a una de pròpia. Com que els coprínceps no estaven disposats a cedir els seus drets a les Valls, s'havia d'intentar adherir Andorra a algun organisme internacional, per aconseguir així implícitament el dret de la gestió dels seus assumptes. Aquests organismes eren, per exemple, la UPU i la SDN. Calia preparar el terreny a poc a poc. Per falta de partits polítics, de periòdics i sense la possibilitat de poder associar-se dins de les Valls, era molt difícil arribar a la gent, i encara més si s'era estranger. A Barcelona, amb centenars d'andorrans que hi residien, era més fàcil. Els

andorrans de fora van començar a despertar i a conscienciar-se que havien de fer alguna cosa per tal que els seus compatriotes a casa s'adonessin de la necessitat de lluitar per al desenvolupament de les Valls, i perquè la seva pàtria sortís de l'edat mitjana i participés en els progressos del món modern.

Tal com ho estaven fent els andorrans a Besiers i a Perpinyà, també a Barcelona es van unir els residents i es van organitzar.³³ Després publicarien el *Butlletí de la Societat Andorrana de Residents a Barcelona*, amb el qual volien fer arribar les seves idees, bastant moderades, per cert, als seus compatriotes.³⁴ En aquest moment Weilenmann hi intenta dir la seva. Convoca una reunió amb els residents a Barcelona i els exposa les seves idees. Però la conveniència de prescindir dels coprínceps era una opció que encara no prenia cos entre els assistents. No hi havia encara raons suficients perquè el projecte resultés mitjanament raonable i lògic. El bisbe tenia encara molt de prestigi i la seva postura en la qüestió postal (mal entesa i mai realment explicada als andorrans) era fins aquell moment l'única cosa que hagués pogut desprestigiar-lo. I la majoria de la població veia tan sols els avantatges del correu espanyol i dels seus nous serveis i no s'adonava de les implicacions polítiques que comportava.

Així que Weilenmann només va aconseguir reunir una dotzena de persones potencialment interessades en accions polítiques a les Valls. I, tenint en compte el que s'ha dit anteriorment, no ha d'estranyar que el seu intent fracassés rotundament. Segons sembla, la majoria dels assistents va interpretar les seves idees com a intent d'intromissió on no l'havien cridat i d'instrumentalització per a fins esquerrans de la "naixent" organització dels emigrants.³⁵ En el seu discurs havia proposat, a més, la fundació d'una organització que s'hauria d'ocupar de fer sentir la veu d'Andorra a Europa per tal que es reconegués d'alguna forma l'existència d'aquest país i del seu dret a decidir, i defensar d'una manera moderna i democràtica el tipus de govern i de convivència que els semblés adequat. Per aconseguir-ho havia redactat un esbós d'uns estatuts, que va presentar en aquella ocasió.³⁶ A més de la intenció de donar-se a conèixer a Ginebra, seu de la SDN, havia projectat afiliar-se a la Lliga Pacifista i entrar en contacte amb la Cort de Justícia Internacional a

33. APO, DPA, 1723W, cartró 10, Projet de modification de la Constitution Andorrane.

34. Les exigències publicades al *Butlletí* giraven entorn de la modernització del país i d'una reforma electoral que permetés una major participació popular en les decisions del Consell General. La idea de la independència andorrana dels coprínceps no hi apareix.

35. *Ibidem*, carta del cònsol general de Barcelona al prefecte de Perpinyà del 17.1.1930.

36. *Ibidem*, *Estatuts per a l'Associació Andorrana de la Lliga Pacifista*. No queda clar si aquest document és un dels nombrosos originals escrits a mà per Weilenmann per distribuir-lo entre els participants i possibles signataris d'aquella reunió o si és la còpia que en va fer algun participant que després va arribar a les mans de la Vegueria.

Bruselles.³⁷ La fundació d'una Associació Andorrana per a la Societat de Nacions (Lliga de Pau i de la Societat de Nacions) sembla haver fracassat. No en parla en el seu llibre ni es troben més evidències sobre l'intent de fundació ni sobre la necessària inscripció en el registre d'associacions de Barcelona.

Com que no va poder convèncer els assistents, va haver de desistir, de moment, d'aquest intent. Els únics resultats palpables de la seva actuació en aquesta direcció són dos articles sobre Andorra, publicats en periòdics suïssos.³⁸

La qüestió postal: 1931-1933

Entre 1930 i 1931 es deterioren espectacularment les relacions entre el Consell General i ambdós coprínceps. On es nota més és en les relacions amb el bisbe. Després de la políticament mai no acceptada implantació del servei postal espanyol, de la qual els andorrans culpen el bisbe, les relacions entre ambdues parts empitjoren. La concessió a FHASA, negociada entre inversors i coprínceps pràcticament sense la intervenció del Consell; l'acord francoespanyol al Congrés postal de Londres, en què els dos països es van repartir els drets sobre l'administració del correu i la consegüent instal·lació d'una segona administració postal, ara francesa; el rebuig d'una nova proposta per a un servei de correu intern i la nul·litat dels contractes de concessió per a una loteria de cavalls, imposada pels coprínceps, havien enverinat el clima polític. De fet, ja no hi havia relacions entre el Consell i el bisbe, fet que més endavant es qualificaria de trencament.

En aquestes circumstàncies, que més tard s'agreuarien amb l'assumpte de les escoles "episcopals" i el de les sol·licituds d'una reforma electoral, per citar només els dos conflictes més cridaners, el final de la monarquia a Espanya i la proclamació de la República vénen com anell al dit al Consell General. Mentre que la República pensa suplantar el bisbe en el paper de copríncep, el Consell vol aprofitar l'oportunitat per organitzar-se amb la suposada ajuda desinteressada de la República i independitzar-se, primer del bisbe i després del copríncep francès. Per aconseguir aquests objectius se serveix d'An-

dreu Massó i de Friedrich Weilenmann. Mentre que Andreu Massó s'ocupava principalment de les relacions amb el govern de la República espanyola, el suís seguia ocupant-se de la qüestió postal i de les relacions internacionals, imprescindibles en aquest context.

Des que va començar a ocupar-se de la qüestió d'un servei de correu andorrà quatre anys abans, tenia molt clar que la posada en marxa del projecte seria molt difícil sense el consentiment dels coprínceps i del Govern espanyol. Després del fracàs de les negociacions a París, Perpinyà i Madrid el 1927; de la sol·licitud de concessió al Consell General, després de la instal·lació del servei postal espanyol (1928); l'acord francoespanyol al Congrés postal de Londres de 1929; el rebuig definitiu de la proposta del Consell General el 1930 de crear uns segells andorrans addicionals,³⁹ i la instal·lació dels serveis postals francesos a les Valls (1931), només va quedar una darrera possibilitat, que inicialment havia estat ideada com a últim pas per a l'eliminació del poder dels coprínceps, i que era la intervenció directa davant les autoritats internacionals: la Societat de Nacions (a Ginebra), la Unió Postal Universal (a Berna) i potser davant la Cort de Justícia de L'Haia, una espècie de suborganització de la Societat de Nacions.

A la tardor del 1931, no queda al Consell General cap altra opció que recórrer a una nova idea de Weilenmann i emetre una sèrie de segells de beneficència, si vol aconseguir encara alguna cosa en el camp del correu.⁴⁰ Aquest projecte especulava amb l'obtenció d'uns ingressos fàcils a través de la venda filatèlica d'aquests segells durant pocs dies. Però el vistiplau de les administracions dels països veïns hauria pogut crear també un precedent jurídic.

El Consell General concedeix a Weilenmann dos poders.⁴¹ El primer es refereix a l'emissió de la sèrie i li "confereix ampli poder al Sr. Weile[n]mann per a què en nom i representació del mateix Consell pugui comparèixer davant de qualsevol autoritat, ministres i governs a l'efecte de fer les gestions necessàries i poder fer ús de tots els mitjans legals per a obtenir l'execució de l'esmentada emissió de segells."⁴² El segon l'autoritza a "... intervenir prop del Govern Suís (Departament Polític) al Secretariat General de la Unió Postal a Berna referent al pro-

37. Ibidem, cartró 136, Affaire Weilenmann, sous-dossier Association andorrane. Mémoire Weilenmann del 3.12.1928. S'anomenava *Cour permanente de Justice internationale* i realment se segueix trobant a La Haia.

38. Tribune de Genève, 27.11.1928, p.6: *Les pays pas connus*; Neue Züricher Zeitung, 1.11.1928, p.5: *Die Republik Andorra*.

39. APO, DPA, 1723W, cartró 136, Andorre, Timbre Postes, carta del Consell General al prefecte del 21.5.1930; carta del prefecte al Consell General del 26.9.1930; AMU, Concessions, 413056/7 del 15.9.1930. En una memòria per al Consell General Weilenmann resumeix les activitats. Ibidem, Affaire Weilenmann, Rapport confidentiel, Mémoire (sense data, però sens dubte de l'any 1931).

40. Segells de beneficència són un tipus de timbres de franqueig amb una recàrrega de fins a un 50% sobre el seu valor facial (i de franqueig), suma addicional destinada a fins benèfics. Aquest tipus de segells el varen inventar els suïssos el 1912, cofinançant així la creada aleshores fundació *Pro juventute*. Avui dia són corrents als països de parla germànica. A França i a Espanya gairebé no hi ha res semblant.

41. Estan reproduïts a les pàgines 144 i 146 del seu llibre.

42. BAR, E 2001 (C), 1000/1533, Bd. 19, 1932/34, B 14.3.1.b., Andorra. Beitritte, Weltpostkonvention, Internationale. Poder del 21 de setembre del 1931, p. 144.

tol del Congrés Internacional de Correus a Londres, a fi de demanar l'anul·lació de dit protocol de Londres en vista que ni la Delegació d'Espanya ni la de França tenien el dret ni estaven autoritzades pel Consell General d'Andorra per a gestionar i fer proposicions en la Conferència de Londres pel que fa als Correus d'Andorra.⁴³ El més sorprenent és que el bisbe li torni a donar suport i li lliuri una carta de recomanació per al Govern de Madrid.⁴⁴ Un cop aconseguits els poders, Weilenmann torna a Suïssa i intenta posar en pràctica els seus plans. Es dirigeix a Giuseppe Motta,⁴⁵ amb qui ja havia tingut tractes en anys anteriors, i aquest li concedeix una entrevista durant la qual Weilenmann li presenta el seu nou projecte. Motta no perd temps i es posa immediatament en contacte amb la UPU a Berna. El dia següent ja rep la resposta.

Garbani-Nerini, el seu secretari general, li comunica "que notre Bureau ne pourrait guère, sans commettre un acte d'indélicatesse, écrire aux Administrations des postes de France et d'Espagne pour leur faire connaître que vous nous avez soumis les pleins pouvoirs qui vous ont été conférés par le Conseil Général d'Andorre en vue de pourparlers à engager avec ces Administrations au sujet de l'administration de timbres-poste pro juventute qui seraient émis par ce Conseil Général et vous recommander à leur bienveillance."⁴⁶ Es recomana a Weilenmann posar-se directament en contacte amb les administracions francesa i espanyola. És impossible saber si és per delicadesa diplomàtica o per evitar-se complicacions, probablement per una barreja dels dos motius.⁴⁷ Malgrat la resposta negativa, Weilenmann encara no llença la tovallola. Després d'un nou viatge a Barcelona i Andorra, entre Nadal i Cap d'Any, es torna a posar en contacte amb el conseller suís per demanar-li ajut i suport per al recomanat intent de presentar el seu pla a Madrid i a París. Pretén que la diplo-

màcia suïssa "el recolzi introduint-lo davant els corresponents governs."⁴⁸ Motta realment li proporciona l'ajut que ha sol·licitat; però li indica molt clarament que "...l'assumpte és una cosa totalment privada."⁴⁹ Les dues cartes que els ambaixadors envien a Berna després de la visita de Weilenmann a totes dues capitals, entre finals de febrer i començaments de març, són els únics documents oficials que demostren el fracàs de la missió.⁵⁰ "Que dirait-on, en effet, au Département Politique d'un Espagnol ou d'un Français qui se mêlerait d'apporter des changements aux rapports existant actuellement entre la Suisse et la Principauté de Liechtenstein?", comenta l'ambaixador de Suïssa des de París, «... je crois qu'il y a lieu de calmer par tous le moyens l'ardeur de M. Weilenmann.» «Il parle même de saisir la Cour internationale de Justice et la Société des Nations.» Així es van esfumar les possibilitats d'emetre segells andorrans de beneficència. A l'estiu, després de tornar a discutir la situació, la Sindicatura va optar per un altre camí per aconseguir la seva meta. Va decidir presentar a la seu de la UPU a Berna, amb l'ajut del Govern suís, una sol·licitud d'adhesió a l'organització. Després del fracàs de les negociacions amb França i Espanya, només quedava la possibilitat d'encomanar-se a l'ajuda helvètica. A més a més de l'adhesió, Weilenmann demana, en nom dels andorrans, l'anul·lació dels paràgrafs sobre Andorra incorporats arran d'un acord francoespanyol en els protocols del Congrés postal de Londres del 1929, en el qual París i Madrid es van repartir els drets sobre l'administració postal de les Valls.⁵¹ La resposta de Motta és contundent: "La seva comunicació va obtenir la nostra plena atenció i va ser examinada a consciència. Varem haver de concloure, però, que les bases jurídiques no ens permeten cursar la seva sol·licitud a les autoritats internacionals o als governs competents."⁵²

43. Ibidem, p. 146 i carta de F. Weilenmann a Giuseppe Motta del 5.11.1931.

44. Arran de la decisió del Govern espanyol d'organitzar el servei de correu per compte propi, la recomanació era obsoleta. La recomanació, però, és una prova més que deixa clar que el bisbe no sabia el que tramava el dictador i que tampoc s'havia assabentat de les veritables intencions de Weilenmann.

45. Giuseppe Motta (1871-1940) era diputat federal (conseller federal) del cantó de Ticino a l'Assemblea Nacional. Entre 1920 i 1930 presidia el Departament Politic, el que es correspon amb el Ministeri d'Afers Exteriors d'altres països. En els anys 1915, 1920, 1927 i 1932 va ser president federal, el 1926, 1931 i 1936 vicepresident de la Confederació Helvètica.

46. Ibidem, còpia de la carta de Garbani-Nerini a Weilenmann del 15.12.1931 com a annex a la carta a Motta del mateix dia.

47. Ibidem, "D'autre part, il me paraît que les pleins pouvoirs qui vous ont été remis par le Conseil général d'Andorre suffisent comme introduction auprès des Administrations française et espagnole.

48. Ibidem, "... bei den dortigen Regierungen zwecks Einführung behilflich sein." Carta de Weilenmann a Motta del 15.1.1932.

49. Ibidem, "... die Angelegenheit eine rein private bleibt.", carta de Motta a Weilenmann del 19.1.1932.

50. Ibidem, carta de l'Ambaixada Suïssa de París a Motta del 2.3. (V.C. 2/27) i carta de l'Ambaixada de Madrid a Motta del 17.3. (E.2.32).

51. Ibidem, carta de Weilenmann a Motta del 31.10.1932.

52. Ibidem, "Ihre Mitteilung hat unsere volle Aufmerksamkeit gefunden und wurde von uns mit aller Sorgfalt geprüft. Indessen mussten wir zu dem Schlusse gelangen, dass die völkerrechtlichen Voraussetzungen nicht gegeben sind, um das von Ihnen übermittelte Gesuch an die zuständigen internationalen Instanzen, bezw. an die Regierung weiterzuleiten." Carta de Motta a Weilenmann del 17.11.1932. I segueix: "Das völkerrechtliche Statut der Republik der Täler von Andorra ist, wie Ihnen bekannt sein wird, dasjenige eines Staates, der der Souveränität Frankreichs und gleichzeitig der ecclesiastischen Souveränität des Bischofs von Urgel in Spanien unterstellt ist. Nach allgemeinen völkerrechtlichen Grundsätzen kann ein der Souveränität anderer Mächte unterstellter Staat nicht ohne weiteres, d. h. ohne Mitwirkung der Suzeräne, so weittragende völkerrechtliche Akte eingehen, wie dies beispielsweise der Beitritt zu einer internationalen Konvention oder die Anfechtung bestehender Kollektivverträge darstellt." [L'estatut de les Valls és, des del punt de vista del Dret Internacional, com vostè sabrà, el d'un Estat subjecte a la sobirania de França i a la sobirania eclesíastica del bisbe de la Seu d'Urgell. Segons els principis generals del Dret Internacional, un estat subjecte a la sobirania d'altres no pot, sense la col·laboració dels cosobirans, comprometre's a actes jurídics d'abast internacional com l'adhesió a un conveni internacional o la impugnació de convenis col·lectius existents.]

La iniciativa de Weilenmann i del Consell General ha fracassat. A principis de l'any 1933 semblava haver arribat, per fi, l'hora que havia esperat la Sindicadura. Els nous aires republicans, que van entrar a les Valls des d'Espanya després de l'abdicació d'Alfons XIII i la instauració de la República, havien incidit a Andorra i varen aixecar esperances de canvi. Van ser un catalitzador més per a les reivindicacions que molts joves, i no tan joves, andorrans dins i fora de les Valls estaven propagant des de feia temps. Semblava que Andorra s'obriria al món no només en el pla econòmic (turisme, FHASA i altres projectes), sinó també en el pla polític (sessions públiques del Consell General, dret a vot actiu als 20 anys d'edat, al vot passiu als 30 anys d'edat i sobretot el projecte d'elaboració d'una nova constitució).

Ara, per fi, després del fracàs de totes les iniciatives anteriors i després de la instal·lació de l'oficina espanyola i el *bureau* francès, el Consell General accedeix a la renovada sol·licitud de Weilenmann que sembla ser l'única esperança que li ha quedat. Li concedeix la nacionalitat andorrana, li renova i confirma els plens poders perquè negociï oficialment l'adhesió d'Andorra a la UPU, primeres passes per a la independència del país. I, en reconeixement de la seva llarga i incansable lluita, el nomena, a més, ciutadà honorari d'Andorra.⁵³ Weilenmann posa fil a l'agulla i torna a intentar el que anteriorment no havia assolit. Però després dels darrers fracassos, no li quedaven de moment passes concretes. S'havia d'esperar fins al pròxim congrés de la UPU, que se celebraria el 1934 al Caire. Com que la sol·licitud d'adhesió a la Secretaria General de la UPU havia fracassat, se li va encarregar tornar a sol·licitar-la personalment o acompanyat d'una delegació andorrana durant la celebració del pròxim congrés.⁵⁴ No obstant això, tots els seus esforços van quedar truncats per la intervenció dels gendarmes francesos l'agost del 1933.

Una nova etapa

Amb l'entrada dels gendarmes francesos, el panorama polític de les Valls canvia decisivament. Els andorrans aviat s'adonen que no té sentit oposar resistència a la intervenció francesa, consentida i tolerada pel bisbe. Accepten l'inevitable. Això no obstant, el Consell

General destituït juga les darreres cartes. Es reuneix en presència de Weilenmann en un hotel de Barcelona i decideix protestar contra la mesura francesa davant la Societat de Nacions. Interpreta l'actuació francesa com una agressió bèl·lica i la considera una violació flagrant del pacte Kellogg.⁵⁵ Demana la retirada immediata de les forces franceses. Una altra vegada torna a recaure en Weilenmann la tasca de representar els andorrans i defensar els seus interessos davant les autoritats internacionals a Ginebra.

Weilenmann envia la protesta a Ginebra el 30 d'agost, acompanyada, a més a més, de diferents documents: còpies del veredict del Tribunal de Corts, del 10 de juliol, en què s'ordenava la destitució del Consell General; els dictàmens de l'advocat barceloní Odón Hurtado, i un altre dels advocats Emilio Román, Ramón Valls i Josep Casals relatiu al mateix veredict.⁵⁶ La protesta arriba a la seva destinació el dia 1 de setembre, segons consta en el segell d'entrada.

Però aquesta nota no és el primer escrit que arriba a Ginebra en el context de l'acció francesa. A les 23.20 h del dia 19, s'envia des de Barcelona un telegrama de protesta en nom del Consell General al president de la Societat de Nacions.⁵⁷ El telegrama arriba el dia 21 i es presenta l'endemà amb un comentari i una nota per al secretari general. En no conèixer la identitat del remitent (Pierre Font) i en considerar que només els coprínceps tenen el dret de representar Andorra internacionalment, s'arriba a la proposta: "*The conclusion would seem to be that no official action can be taken on this telegram.*"

Així que tampoc sorprèn que en el si de la Societat de Nacions no hi hagués gaire interès a remoure l'assumpte, arran de la protesta enviada per Weilenmann una setmana i mitja més tard.⁵⁸ Una nota manuscrita en el mateix encapçalament de la carta ho demostra: "M. Azcárate est d'opinion qu'on ne doit pas répondre. 5.9.1933".

És de suposar que el suís va intentar repetidament posar-se en contacte amb algun càrrec important de l'organització, ja que mig any més tard encara no havia llençat la tovallola malgrat no haver aconseguit res concret. L'arxiu de la Societat de Nacions conserva una carta seva del dia 22 d'abril, en què es dirigeix a Avenol, secretari general de l'organització, en la qual li demana ser rebut per poder

53. En el seu llibre es reproduïx el certificat corresponent.

54. APO, DPA, cartró 136, *Affaire Weilenmann, Rapport confidentiel* de M. Romeu sur les agissements dans les Vallées d'Andorre, carta del *Viguiier adjoint* al prefecte del 16.2.1933.

55. El 27 d'agost del 1928 quinze països, entre ells França, van signar l'anomenat pacte Briand-Kellogg. Les nacions signatàries renunciaven a la guerra "com a instrument de política nacional en les relacions mútues".

56. El text el reproduïx MORELL, A.: *52 Dies d'ocupació? agost-octubre 1933 a Andorra*. Appendix III, C; també reproduïx el text del dictamen d'Odón Hurtado a Appendix III, D. A AMAE, R 1316,

exp. 9 del 28.7.1933 es troba una còpia del segon dictamen.

57. « Gouvernement et peuple andorrans élève a la Société des Nations de votre honorée présidence leur plus respectueuses et énergique protestation pour la violation territoire andorran par la Gendarmerie française que effectue des arrestations. Pour le Gouvernement. Le premier conseiller d'Andorre. Pierre Font. » [L'original està escrit en majúscules.] LNA, Political Section, 1933-1940, Reg. Nr. 6254, Situation in Andorra.

58. Ibidem.

presentar personalment els seus poders i interessar-se per la protesta andorrana. No en rebrà resposta.

Amb les eleccions precipitades i la retirada dels gendarmes es normalitza la situació a Andorra. La crisi només ha durat dos mesos. Amb unes eleccions celebrades dins de l'“antiga” legalitat encara vigent i la constitució d'un nou Consell General, Andorra torna a començar com si en els darrers tres anys no hagués passat res. I tot i que –com sembla– en el nou Consell els consellers favorables als coprínceps només tenien una majoria justa, hi havia poques esperances d'aconseguir un canvi polític més enllà de la reforma electoral, que s'havia quedat curta tal com els coprínceps finalment l'havien enfocat. La vella Sindicadura estava desacreditada i no havia pogut presentar-se a les eleccions. D'altra banda, hi havia la por que els francesos tornessin a intervenir en cas d'una política hostil als coprínceps.

A partir d'aquí comença una nova etapa per a Weilenmann. La qüestió postal perd importància i el protagonisme l'adquireix la lluita obrera contra els coprínceps per la independència d'Andorra. La nova situació ha posat fi a les activitats del suís alemany al servei del Consell General. Ja no té amics en posicions influents a Andorra.

Si Weilenmann no ho volia donar tot per perdut, ara havia de posar les cartes sobre la taula. I això és el que va fer. Després de les seves intervencions fracassades, funda junt amb Eduard Bonell i altres activistes l'Associació dels Andorrans Emigrats a Barcelona. Ara, després del fracàs de la idea independentista i de l'àmplia reforma electoral inicialment planejada, sí que troba a Barcelona alguna gent que recolza la idea d'una Andorra independentitzada dels coprínceps. Per tal de difondre el seu ideari, a partir de desembre del 1933 edita el periòdic *El Andorrà*.

Al principi, el suís segueix intentant introduir-se en la política andorrana amb l'ajut del seu secretari, Albert Schaub. No sabem com ho va fer, probablement va fer imprimir i distribuir alguns pasquins o fullets. El que sí que queda clar és que intentava influir en l'opinió d'alguns consellers, cònsols i altres personatges importants amb cartes que defensaven les seves idees i cridaven a recolzar-les. Però els coprínceps intervenen amb certa rapidesa i contundència, així a finals de febrer del 1934, Schaub és detingut en un hotel d'Escaldes mentre preparava l'arribada de Weilenmann a Andorra. Se l'acusa davant el Tribunal de Corts i l'1 de març es publica la sentència, segons la qual s'ha decidit “l'expulsió indefinida del territori andorrà d'Albert

Guillaume Schaub” per la seva “... intervenció ... en els assumptes polítics d'aquestes Valls ...”.

Després de l'expulsió del seu secretari, l'activitat de Weilenmann a Andorra és cada cop més reduïda, ja que, com sabem, en depenia per fer-se entendre. Ja no s'atreveix a trepitjar terra andorrana. En el primer aniversari de la “declaració d'independència”, a l'Assemblea Magna del 29 de juliol del 1933, fa imprimir i distribuir una espècie d'exemplar extra de *El Andorrà* intitulat *29 de Juliol*, en el qual commemora els esdeveniments de l'any anterior, en lamenta el desenvolupament posterior i condemna la postura i l'actuació dels coprínceps.

El seu periòdic no es va publicar de forma regular, però la mitjana era d'una edició cada dos mesos. Comprenia entre quatre i vuit pàgines i es venia també en un o dos quioscs de la Seu d'Urgell. El primer número es va publicar el desembre del 1933, el darrer, el número 18, el juliol de 1936. Sembla que Weilenmann no va escriure ni un sol article al seu periòdic, només dos o tres articles podien estar inspirats més o menys directament per ell. Es limita, per tant, a finançar la publicació.

En els articles es denuncia fins al començament de la Guerra Civil Espanyola una i altra vegada l'injust veredict del Tribunal de Corts, del 10 de juny del 1933, en què s'ordenava destituir l'antic Consell General, el cas omís que havien fet els coprínceps a la voluntat popular a favor de la independència d'Andorra, expressada a l'Assemblea Magna del 29 de juliol, la intervenció francesa, els abusos dels coprínceps i els intents de manipular la política andorrana. Es lamentava que “Tres anys de la lluita d'Andorra contra els seus senyors feudals”⁵⁹ no havien donat encara cap resultat palpable.

És molt difícil determinar quina influència real tenia el periòdic a Andorra. El que sí queda clar és que els articles publicats i els intents reiterats de distribució a les Valls molestaven bastant a tots dos coprínceps. Les protestes del bisbe davant José Tarongí, el delegat de la República espanyola davant el bisbe, produeixen cert efecte. Tarongí actua i realment aconsegueix que la censura s'ocupi regularment de la revisió i control dels articles del periòdic, com es pot apreciar en els corresponents avisos a la redacció i els espais i columnes buits de les edicions dels darrers dos anys. Fins i tot es va arribar a suggerir a l'administració postal de no lliurar els enviaments d'aquest periòdic.⁶⁰ El prefecte de Perpinyà, per contrarestar una mica la propaganda antifrancesa de *El Andorrà*, va recomanar subvencionar

59. Títol d'una sèrie d'articles (o d'un article continuat durant mesos) a *El Andorrà* entre el número 12 i el número 17.

60. ADN, Ambassade de Barcelone, B et C, núm. 42 et 51, sous-dossier Andorrans à Barcelone, carta del prefecte al ministre d'Afers Exteriors del 25.2.1936.

el periòdic *Poble Andorrà*, publicat pel Casal Andorrà, una altra associació dels emigrants, políticament més moderada, que no aspirava a la independència del país.⁶¹ I l'ambaixador francès a Madrid⁶² rep ordres des de París de protestar contra el periòdic i l'actuació del petit, però molt actiu grup de Weilenmann.

El darrer número de *El Andorrà*, el 18, anuncia el final de les activitats del suís a Barcelona. Davant la impossibilitat d'actuar a Andorra, a causa de l'aïllament de les Valls durant la Guerra Civil, finalment es retira d'Andorra i Barcelona i es torna a dedicar a la seva granja avícola de Suïssa.

A tall de memòria o testament, el 1939 publica a Zurich el ja esmentat llibre amb què pretén desemmascarar els coprínceps i altres actors interessats en l'escenari andorrà, i explicar la seva veritat sobre Andorra. A partir dels anys 40 ja no tenim notícies de Weilenmann. La seva esposa va morir abans que ell. Els documents sobre Andorra que tenia s'han perdut per sempre. Pocs anys després de la seva mort, els intents per part d'uns filatèlics de trobar-los i salvar-los van ser inútils.

Weilenmann i Borís Skossyreff

Friedrich Weilenmann també coneixia un altre "il·lustre" personatge de la història moderna andorrana, Borís Skossyreff, el pretendent al (mai existent) tron d'Andorra. No hi va haver mai cap trobada personal entre els dos, i sembla que només havia vist el rus en dues ocasions, entretingut en intenses converses amb Michel Roig, l'encarregat de l'oficina de correus francesa, i amb el *Maréchal des Logis-Chef*, Larrieu, que era l'instructor de la policia andorrana entre 1931 i 1933.⁶³ Però Weilenmann sabia, o creia saber, qui era realment Skossyreff i per què havia vingut a Andorra.⁶⁴ En el seu llibre sobre Andorra, li dedica un capítol sencer amb el títol "El fals príncep d'Andorra".⁶⁵ Creu haver descobert el seu paper d'agent

francès, encarregat de desacreditar definitivament la política contra els coprínceps dels anys 1931-1933, i sobretot a ell personalment.⁶⁶

A principis del 1934, un cop instal·lat, junt amb la seva amant, Florence Marmon, a l'Hotel Parrilla d'Escaldes, comença les seves activitats. El primer pas per aconseguir el seu objectiu era la carta que un tal *prince* Guy John di Parillo envia a Andorra i que és presentada el febrer del 1934 davant el Consell General.⁶⁷

L'autor ofereix, en nom del seu suposat cosí, canvis polítics i econòmics importants a les Valls a canvi de la corona d'Andorra i la instal·lació de la seva família com a família dinàstica. La corona es faria càrrec de totes les despeses administratives, pagaria 400.000 pessetes al bisbe, la quantitat aproximada que els andorrans haurien de pagar en concepte de *quistia* en els pròxims mil anys, perquè el bisbe considerés satisfets els seus drets. Asseguraria l'entrada del país a la Societat de Nacions, establiria relacions diplomàtiques amb els Estats Units d'Amèrica, Itàlia, Gran Bretanya i Alemanya, fomentaria el turisme, reorganitzaria el sistema escolar i garantiria una solució satisfactòria pel que fa a les diferents concessions atorgades o per atorgar pel Consell General.

La carta mai no es va fer pública. Només corrien rumors sobre el seu autor i el seu contingut exacte, fet que atíava moltes especulacions, i no sols a la premsa espanyola, sobre la veritable autoria de l'oferta presentada.⁶⁸ Aquesta carta era realment el preludi, ideat i concertat pels mateixos francesos, de l'actuació de Skossyreff.

El 7 de febrer comença l'actuació del rus. Dirigeix una carta oberta al duc de Guisa, el pretendent al tron de França, que resideix a l'exili a prop de Brussel·les.⁶⁹ De forma retòricament molt astuta, Skossyreff suggereix que ell mateix sigui l'autor de l'oferta de 800.000 pessetes anuals (!) feta al Consell General, i així deixa hàbilment a l'aire el seu paper en aquest assumpte i en altres que també

61. Ibidem.

62. Ibidem, carta del ministre d'Afers Exteriors al seu ambaixador a Madrid del 14.4.1936.

63. *El Andorrà*, núm. 15, gener 1936, p. 3-4. Un afer tèrbol. Borís Skossyreff era un agent francès?

64. Els esdeveniments enfocats des d'una perspectiva diferent es troben a Gerhard Lang-Vaichs: "Florence Marmon – la dona al costat de Borís Skossyreff". *Papers de recerca històrica* 6, p. 160-164.

65. WEILENMANN, F.: *Die Wahrheit*, p. 181-201.

66. Segueixo en aquest capítol l'argumentació de Weilenmann sense entrar en la difícil tasca d'acabar el veritable rerefons de les actuacions de Skossyreff i de determinar fins a quin punt tenia raó el suís. Em limito a uns quants comentaris que pretenen aclarir el context.

67. WEILENMANN, F.: *Die Wahrheit*, p. 182-183 (en la correcta traducció a l'alemany). L'original es troba a l'AMU, Vicissituds polítiques i d'ordre públic 5171245. La carta, escrita en francès, excepte l'encapçalament "Gentlemen", no va dirigida, com diu Weilenmann en l'encapçalament

de la seva traducció, a F. Font Areny. L'autor es dirigeix al "Council of Andorra". La carta porta la data del 5-10-1933.

68. Arran d'un article en el periòdic, Miquel Mateu es veu obligat a desmentir en una carta que ell hagués estat l'autor de l'oferta. En la premsa americana, on sorprenentment també es parla de l'assumpte, s'especula sobre un magnat americà, Samuel Insull [http://en.wikipedia.org/wiki/Samuel_Insull; 18.1.2011], com a autor de l'oferta. Curiosament també una estrelleta de teatre o cabaret hongaresa, Emmy Verebes, durant una gira per l'estranger ofereix un ajut similar a la del "príncep italo-americà" [The Strait Times, 14.8.1933].

69. No queda clar en quin periòdic es va publicar la carta, devia ser en un de francès ja que estava redactada en aquest idioma. Segons Weilenmann es va publicar el dia 7 de febrer. També l'esmenta Meritxell Mateu i Pi en les pàgines 45 ss. de la seva *Mémoire de Maîtrise: Les années 1930 en Andorre*, Montpellier 1989.

esmenta.⁷⁰ Conclou que la corona d'Andorra només correspon al duc de Guisa i que el seu propi paper és el d'un mediador o substitut (temporal) del duc. Amb la mateixa habilitat suggereix que ell ha demanat i ha obtingut el consentiment del duc en la seva actuació: el duc de Guisa està disposat a acceptar la corona i/o el poder a Andorra, que Skossyreff assumiria provisionalment en el seu nom.⁷¹ El 12 de juny llança, des de Saint-Cannat,⁷² un pamflet contra el president de la República francesa. El text, presumptament, havia acompanyat la seva sol·licitud, abans esmentada, al Consell General del 17 de maig, fet que li havia costat l'expulsió de les Valls.⁷³ Allà demostra de forma genealògicament correcta el dret del duc de Guisa a la sobirania sobre Andorra, cosa que amb sorpresa ha d'admetre també Weilenmann, que s'havia ocupat àmpliament en els primers capítols del seu llibre d'aquesta part de la història andorrana i havia arribat a la mateixa conclusió.⁷⁴ Segons el pamflet, el duc havia demanat davant un tribunal parisenc que se li reconeguessin els drets esmentats, atès que els andorrans li donaven suport.

Des de la Seu d'Urgell, Skossyreff segueix amb el seu pla d'implicar tots els que estaven a favor que Andorra s'independitzés dels coprínceps, per després comprometre'ls en benefici dels francesos. Així que, per camuflar les seves veritables intencions, llança el 24 de juny un pamflet contra el veguer Samalens i l'exministre francès, Albert Sarraut.

El 9 de juliol envia una carta a Weilenmann per a animar-lo i invitar-lo a participar en el que té preparat.⁷⁵ S'il vous est possible de venir à la Seo, télégraphiez moi pour vous réserver une chambre. Si par contre, il ne vous convient pas de vous déplacer, je vous verrais dans 20 jours à Madrid.

70. En dir que va ser nomenat ciutadà honorari d'Andorra el 20 de desembre del 1933, un complet disbarat, es marca una fanfarronada com una catedral. No obstant això, és certa una altra afirmació amb la qual vol recordar alguna de les seves actuacions anteriors. Esmenta una sol·licitud seva de gener del 1932 en la qual s'oferia a gestionar l'ingrés d'Andorra a la Societat de Nacions. Aquesta sol·licitud, encara que se li va denegar, realment la va presentar. La cita ell mateix en una altra sol·licitud seva del 20 de març del 1934, quan torna a oferir al Consell el mateix i suggereix, a més, que les Valls s'emancipin d'una vegada dels coprínceps. "Vista la present, L'Illstre. Consell Decreta. Que quant les Valls de Andorra creguin oportú y convenient cambiar de régimen de Govern aquestes allavors farán lo que tinguian per convenient" és la resposta oficial. LNA, Political Section, 1933-1940, Reg. Nr. 6254, Situation in Andorra, sol·licitud de Skossyreff al Consell General del 20 de març i la denegació manuscrita a sota amb data del mateix dia.

71. Una maniobra molt astuta per no agafar-se els dits en cas que fracassi i sigui acusat d'usurpació de poders. Weilenmann no esmenta l'acció de Skossyreff del 20 de març ni la repetició a mitjan maig que li valdria l'expulsió d'Andorra. Skossyreff es va instal·lar a l'Hotel Mundial de la Seu d'Urgell.

Frappons tant que le fer est chaud – en ce moment le torchon BRULE, puisque je poursuis en correctionnelle de Lérida Dr. Sansa, Vicaire Général « pour injure y difamación » contenu dans l'article, communiqué par suppot de Samalens au « Courrier de Lérida » où il est dit que j'aurais du être expulsé d'Andorre tout à cause des actes immoraux commis par moi.

Ça brule ! Cordialement à vous, Skossyreff. »

El contingut el descobreix com a *agent provocateur*. Dos dies més tard llança el seu famós *Manifest*: declara la guerra al bisbe, s'auto-proclama Borís I, príncep de les Valls d'Andorra, destitueix el Consell General, instaura un govern provisional sota la presidència de Pere Torres Ribas, que celebrarà eleccions abans de l'1 d'agost.

Al dia següent arriba a Weilenmann una altra carta. La signa (i escriu?) Florence Marmon, l'amant de Skossyreff.⁷⁶ L'invita, en nom de Borís, a participar en el seu cop d'estat. "Em va demanar que li pregués venir el més aviat possible per ajudar-lo a proporcionar a aquest petit país un govern digne."⁷⁷ La detenció del pretendent a la Seu d'Urgell, el 21 de juliol, posa fi provisionalment a aquesta comèdia, que acaba amb el seu empresonament a la Modelo de Madrid i el judici el setembre, en què serà condemnat a un any de presó. El fet que alliberessin Skossyreff després d'haver estat només un mes a la presó i l'expulsessin cap a Portugal és un indicatiu més que prova que va actuar com a agent francès.

Weilenmann, un agent alemany?

Després de veure el que Weilenmann va fer a Andorra i Barcelona, queda la pregunta si realment era un agent d'alguna potència estrangera, tal com alguns autors sostenen. Hi ha dues fonts per a aquesta

72. Skossyreff residia a Saint-Cannat, un petit poble al costat d'Aix-en-Provence, Departement Bouches du Rhône, amb la seva muller Marie-Louise Parat. S'havien casat el 1931.

73. És molt lògic que ja ho presentés al maig. Tampoc és d'estranyar que s'hagi perdut el document, ja que la sol·licitud del 17 de maig es troba als arxius de la Societat de Nacions, a Ginebra.

74. L'únic punt discutible és la interpretació dels drets de Napoleó Bonaparte arran del decret del 27 de març del 1806. Acceptada la idea de la nul·litat legal d'aquest decret, són totalment lògiques les conclusions.

75. WEILENMANN, F.: Die Wahrheit, p. 195/196, « Cher Monsieur, A peine arrivé ici (er ist im Hotel Mundial in Seo de Urgel [està a l'Hotel Mundial de la Seu d'Urgell]) je m'empresse de vous faire connaître un article, paru dans «L'Alt Urgel» du Député Canturri. J'ai beaucoup à dire, mais je crois qu'il vaut mieux de le faire de vive voix.

76. Ibidem, p. 191. Weilenmann segons sembla no la coneix i llegeix la signatura com Warmon.

77. Ibidem. "Er beauftragte mich, Sie zu ersuchen, so schnell als möglich zu kommen, um ihm zu helfen, dem kleinen Land eine würdige Regierung zu verleihen."

afirmació. Una és el ja esmentat article del periòdic *El Diluvio*, del 1928; una altra, el dossier dels serveis secrets francesos recollit a Suïssa al cap d'un any, i finalment queda un informe del cònsol francès a Zurich del 16.4.1936.⁷⁸ Però, enfoquem primer el problema des d'una perspectiva una mica més àmplia. Qui podia tenir interès a recollir informacions de caràcter militar, policial, polític o econòmic sobre Andorra?

Fins als anys 20 i principis dels 30 del segle passat, l'economia andorrana es basava gairebé exclusivament en l'agricultura i la ramaderia. Per falta d'infraestructures modernes, les apartades i quasi inacessibles Valls representaven dins de la seva petitesa una nimia potència econòmica. Sense una força militar pròpia i sense interessos expansionistes, tampoc no hi havia necessitat ni possibilitat de buscar ni de trobar informació militar pròpiament dita. I és quasi ridícul pensar que la minúscula força policial fos objecte d'espionatge.

Així doncs, les nacions veïnes no recollien informació sobre Andorra? Sí. Encara que del mateix país no sortia cap perill d'agressió, sí que es podia pensar en la utilització d'Andorra en un possible enfrontament entre Espanya i França. Els militars espanyols pensaven, efectivament, en aquesta possibilitat. Des de la invasió napoleònica de la Península Ibèrica, Espanya era conscient d'aquesta opció i de la superioritat militar del seu veí.⁷⁹ Crec, però, que es pot descartar una activitat dels serveis secrets espanyols tant dins Andorra com en el seu entorn durant aquesta època. Sembla que el govern de la República tenia els serveis ocupats en la vigilància dels seus propis militars sospitosos de planejar un cop d'estat.⁸⁰ Sembla que tampoc no van existir plans militars francesos per utilitzar el territori andorrà com a porta d'entrada cap a Espanya.⁸¹ El tinent coronel Baulard va haver d'informar-se d'incògnit de la situació a Andorra i va dir que no tenia cap informació militar prèvia de què hagués pogut disposar per preparar les operacions.

La *Viguerie d'Andorre* sí que tenia dossiers sobre algunes persones, sobretot estrangeres, que vivien a les Valls o les visitaven amb freqüència.⁸² Fins a mitjan anys 20 aquests dossiers contenien quasi exclusivament sollicituds i correspondència oficial de les corresponents persones amb l'autoritat. Es tracta d'assumptes de passaports o de nacionalitat, en ocasions de casos judicials o policials. Weilenmann és, per cert, un dels primers sobre qui es recopila més informació: es documenta àmpliament la seva actuació dins i fora del territori andorrà.

I no hi havia altres països que poguessin estar interessats en Andorra? En quins podríem pensar? Anglaterra, Alemanya, Itàlia i els Estats Units d'Amèrica podrien ser-ne candidats. El *Foreign Office* s'ocuparà per primera vegada i de forma passatgera d'Andorra arran de la intervenció francesa del 1933.⁸³ Fins a la Segona Guerra Mundial, quan Andorra adquireix certa importància per ser un dels passos de sortida dels pilots americans abatuts en territori enemic, les Valls no havien preocupat gens els americans. Amb Anglaterra passa una cosa similar. En dos o tres lligalls dels *National Archives* a Kew es troben fotos d'Andorra, un parell de cartes i el resum d'unes impressions d'un viatge privat d'un militar per Andorra els anys 1925-1926. Itàlia, com ens demostra Arnau Gonzàlez, arriba a interessar-se per Andorra a principis dels anys 30, un interès també passatger que segons sembla va despertar Andreu Massó.⁸⁴ Potser, fins i tot, aquest interès hagi anat una mica més lluny del que diu Gonzàlez, si més no en un principi. La Vegueria francesa sospita d'un noble italià, acompanyat per un oficial de la reserva. A tots dos els tenen vigilats durant la seva visita a Andorra.⁸⁵

Queda Alemanya, i per sorprenent que sembli, els alemanys sí que tenien material sobre Andorra. Els lligalls corresponents a l'arxiu de Berlín, però, ja no contenen cap documentació, les carpetes estan buides. Encara que en teoria existeixen còpies microfilmades d'aquest

78. ADN, Ambassade de Barcelone, B et C, n° 42 et 51, sous-dossier Andorrans à Barcelone, còpia d'una carta i un dossier de l'Ambaixada Francesa a Berna, que es basa en un informe del cònsol (francès) de Zurich al Ministeri d'Afers Exteriors de París del 16.4.1936.

79. El coronel Bonifació Ulrich havia estat a les Valls (entre 1841 i 1848) com a *Comisionado del Gobierno Español* en una "missió de reconeixement" per recollir allà qualsevol informació militar aprofitable per a un suposat cas de guerra amb França, allegant la lluita contra el contraban. Les pors espanyoles d'una invasió francesa es reflecteixen també en els estudis i les construccions militars en el context de la planificació de l'estació de ferrocarril transpirinenc de Canfranc i també en la valoració estratègica d'Andorra en cas de guerra que es planteja en els estudis previs del Ministeri de Guerra abans de la construcció de la carretera des de la Seu d'Urgell fins a la frontera andorrana. La via espanyola, més ampla que l'europea, també és fruit d'aquesta por.

80. ROS AGUADO, MANUEL: *La guerra secreta de Franco (1939-1945)*, Barcelona 2002. Un treball "base" en aquest sentit el va fer José Tarongí recollint informació bàsica per a Afers Exteriors sobre

estructures polítiques, infraestructura, etc. a les Valls. (AMU, Relacions amb Espanya, 1 (3), Delegat de l'Estat espanyol ... (612332-612348). Durant la Guerra Civil cap dels dos bàndols disposa d'agents a les Valls. Els pocs informes del SIM o del SIFNE sobre Andorra semblen, a part de la ridícula informació real que contenen, més una lletania ideològica que un informe sobre la situació allà. El "successor" de Tarongí, José María Imbert, intenta reclutar, sense èxit, agents a Andorra.

81. Sí que existien plans per a una invasió de Catalunya –possiblement també a través de la frontera de Bourg-Madame/Puigcerdà–, pensats per garantir l'abastiment i la logística de l'exèrcit francès al Marroc en cas de guerra.

82. APO, DPA, 1723W, cartró 202/203 (Surveillance des étrangers).

83. Vegi's l'article ja esmentat GLV: "Florence Marmon-La dona al costat de Borís Skossyreff".

84. GONZÁLEZ, A.: *La cruïlla*, p. 195-204.

85. APO, DPA, 1723W, cartró 188, Rapport de M. Tocabens, Lieutenant de Gendarmerie à Prades au sujet de la présence en Andorre du Prince Della Torre Tasso Alessandro.

material perdut als arxius anglesos, sembla que ja no ens podem assabentar de quin tipus de material es tractava perquè els microfilms estan –segons diuen els arxivers anglesos– tan deteriorats que ja no se'n permet la manipulació. El material era de 1870 en endavant. Tampoc no queda material dels anys 1920 fins al 1940, ni a Berlín ni a l'arxiu militar de Freiburg.

Però cal parar compte una mica més en l'assumpte, perquè a partir de la segona dècada del segle passat van començar a interessar-se per Espanya i sobretot per Catalunya. És on estaven treballant amb especial dedicació i és on pràcticament es va “fundar” durant la Primera Guerra Mundial el que es podria anomenar la sucursal del servei secret alemany a Espanya. El 1917 es va traslladar a Madrid.⁸⁶ Catalunya era al principi el terreny preferit de l'actuació dels serveis secrets alemanys a Espanya. Era, a part del País Basc, el centre industrial d'Espanya on l'activitat sindicalista era més gran i més virulenta. A principis dels anys 20, abans de la dictadura de Primo de Rivera, els enfrontaments entre anarcosindicalistes i empresaris havien produït centenars de morts. Hi intervenien també, amb la tàcita vènia de certs militars o càrrecs policials espanyols, agents alemanys, que, entre altres activitats, finançaven alguns d'aquests pistolers. Les activitats del famós “cònsol König”, que també trobem en el rerefons de la novel·la d'Eduardo Mendoza, *La verdad sobre el caso Savolta*, donen compte de la situació d'aleshores.⁸⁷ La marina alemanya mantenia els seus propis agents a Espanya. Eren moltes vegades els còsols honoraris, la majoria dels quals solien residir en ciutats portuàries, i informaven sobre l'entrada i sortida de vaixells en els corresponents ports, de la càrrega i destinació.⁸⁸

Els alemanys no disposaven d'un agent fix a les Valls. En els dies de la “Revolució Andorrana”, entre abril i setembre de 1933, es va sentir en una ocasió un (presumpte) agent alemany que estava de visita a la capital.⁸⁹ En l'informe al Ministeri d'Afers Exteriors, *Orígenes de la crisi andorrana*, comenta el nou veguer Samalens que “... plusieurs agents [allemands] ont circulé ces temps derniers dans les Vallées”.⁹⁰ Segons els informes de Baulard, hi havia uns agents alemanys a la

Seu d'Urgell, però el llavors tinent coronel no sabia què perseguïen. Quasi amb tota seguretat es tractava d'agents que tenien com a objectiu preparar actuacions en el marc dels conflictes laborals de FHASA. Igual que els activistes de la FAI, de les activitats dels quals es tenen força notícies, vindrien de Barcelona, on s'havia reclutat la majoria d'obrers empleats en les diferents obres de la central elèctrica en construcció, seguint l'esmentada “tradicció” alemanya d'immiscir-se en les lluites obreres catalanes. Més tard, però, no se'n tornaria a sentir parlar.

L'interès alemany per Andorra es va despertar amb l'arribada al poder d'Adolf Hitler el gener del 1933. Era un interès indirecte, ja que els serveis secrets germànics no volien espïar –ja hem vist que no hi havia què espïar–, sinó que volien fomentar les tendències independentistes a Andorra, que a la primavera del 1933 van estar a punt de triomfar si no hagués estat per la intervenció de la gendarmeria francesa. La seva fita era desestabilitzar Andorra i –en el millor dels casos– no solament crear problemes als francesos, sinó aconseguir que Andorra s'independentzés.

O sigui, que no és tan improbable com sembla a primera vista que Weilenmann servís d'agent als alemanys. Al meu parer, el que es pot descartar és que aquesta presumpta col·laboració es donés des del principi dels seus contactes amb Andorra.

En què es basaven, doncs, les informacions dels serveis secrets francesos que deien que a Weilenmann li havia estat retret ser un agent alemany, però que no s'havien presentat proves feaents? L'agost del 1915 Friedrich Weilenmann havia estat detingut i acusat, en efecte, d'espionatge. Però aquesta detenció i el consegüent empresonament es van produir a Colònia, o sigui a Alemanya. El gener del 1915 Weilenmann havia viatjat a Colònia per negocis. Per un costat, duia diners per comprar a viudes de guerra necessitades de diners les col·leccions de segells dels seus difunts marits, sobretot col·leccions de segells de les colònies alemanyes en part ja no existents en aquest punt de la contesa. Per altra banda, intentava fer alguns negocis de compensació. Intentava comprar àcid acetilsalicílic a Alemanya per portar-lo a Suïssa i importar, a canvi, a Alemanya

86. HOFER, A. H.: *Deutschtum in Spanien*. Barcelona 1918. Der Deutsche Nachrichtendienst für Spanien in Barcelona. Geschichte seiner Gründung und seiner Entwicklung bis zur Übergabe an die Kaiserlich Deutsche Botschaft in Madrid. August 1914 bis zum 31. Dezember 1917. Jens Albes: *Worte wie Waffen: Die deutsche Propaganda in Spanien während des Ersten Weltkrieges* (Schriften der Bibliothek für Zeitgeschichte) publicat també en castellà amb el títol *La propaganda cinematográfica de los alemanes en España durante la Primera Guerra Mundial*.

87. Vegi's també: RUIZ TOSAUS, E.: *El caso Savolta entre realidad y ficción*. [http://www.ucm.es

/info/especulo/numero18/savolta2.html; 19.1.2011, 8.12].

88. HÖHNE, H.: *Canaris. Patriot im Zwielicht*. München 1976. Aquestes informacions, o fragments, es podien treure directament dels periòdics locals.

89. APO, DPA, 1723W, cartró 148, Affaires politiques 1C1 – à 307, Août 1933, Rapport de M. Samalens, *Orígenes de la crisi andorrana*, p. 11.

90. *Ibidem*, p. 5.

llana i cautú.⁹¹ Sembla que algun filatèlic professional de Colònia, que temia pel seu negoci, el va denunciar al·legant que la compra de segells no era altra cosa que una tapadora per a les seves activitats d'espionatge contra Alemanya. El dia 5 d'agost Weilenmann va ser detingut, sense que la detenció fos comunicada a la seva família.⁹² La investigació policial de l'assumpte no va trobar cap evidència, així que el Tribunal de Guerra Extraordinari de Colònia el va absoldre per falta de proves. El 21 de novembre va sortir de la presó i va haver de deixar Alemanya.⁹³ Crec que aquests documents proven clarament que l'informe dels serveis secrets francesos estaven equivocats o, més aviat, havien causat confusió. No s'havien adonat que tot això havia passat a Alemanya i no a Suïssa. O sigui que ningú no li havia retret mai a Weilenmann haver estat un agent dels alemanys. Tenim, després, l'article d'*El Diluvio* que tant preocupava el veguer francès. És l'únic periòdic que en una sola ocasió va publicar alguna cosa sobre les suposades activitats de Weilenmann com a agent alemany. A part d'unes extenses explicacions (no en tots els punts consistents) de les presumptes intencions de l'espionatge alemany a Andorra, diu que Weilenmann freqüentava el local on es reunien els espies alemanys a la capital catalana. Pot ser el punt de partida d'unes sospites, però no hi ha res més. Investigacions fetes pel Consolat General de França a Barcelona no van donar cap resultat. I, finalment, queda el ja citat informe de l'Ambaixada Francesa de Berna, d'abril del 1936. Es basava, com diu el text, en informació confidencial d'algú que volia guardar l'anonimat.⁹⁴ Com que cap dels informes de la policia suïssa suggereix o constata cap activitat o cap contacte de Weilenmann amb l'extrema dreta, es pot qüestionar la seriositat de l'acusació. Però sigui com sigui, aquesta informació no influeix de cap manera en la qüestió de si Weilenmann era un agent alemany o no.

91. BAR, B. 34.1.A.2.46, 1918/1920, Weilenmann, Fritz, Verhaftung in Deutschland; carta de Weilenmann al MAE a Berna del 22.12.1915 des de Zürich en la qual intenta infructuosament aconseguir una indemnització pel seu empresonament injustificat i les pèrdues econòmiques causades.

92. El seu germà va intervenir davant la falta de notícies d'ell al Ministeri d'Exteriors de Berna i va intentar trobar-lo a través d'un bufet d'advocats de Zurich. Ibidem, carta del Tribunal de Guerra Extraordinari de Colònia als advocats Enderli i Pfenniger de Zurich de l'1 de setembre del 1915 i carta del MAE de Berna al germà de Weilenmann del 16 de setembre.

93. Ibidem i carta de l'Ambaixada de Suïssa a Berlín al MAE a Berna del 22.1.1919.

94. ADN, Ambassade de Barcelone, B et C, n° 42 et 51, sous-dossier Andorrans à Barcelone, còpia d'una carta i un dossier de l'Ambaixada Francesa a Berna que es basa en un informe del cònsol

A la convicció d'alguns autors que Weilenmann era nazi, possiblement hi hagi contribuït una mal entesa o mal interpretada informació, a la qual es pot accedir per Internet.⁹⁵ El 1947 es va celebrar a Lucerna (Suïssa) un judici contra un grup de neonazis, entre els quals figurava un tal Friedrich Weilenmann.

El nostre Weilenmann comparteix nom i cognom amb aquell, però no comparteixen data de naixement ni, per tant, identitat. El neonazi Friedrich Weilenmann va néixer el 5.11.1917 i no té cap parentiu amb el seu homònim.

Crida l'atenció poderosament el fet que ni la policia ni els serveis secrets aportessin, després d'aquesta greu acusació, – i a primera vista bastant fonamentada – cap indici més sobre una activitat subversiva de Weilenmann. A través del veguer, del *battle* i més tard del *viguier adjoint*, el prefecte estava al cas dels seus moviments i activitats, però mai no hi va haver ni el més mínim indici d'un suposat treball clandestí. Tot i així, al Ministeri d'Afers Exteriors francès no preocupava gens que el suís pogués ser un agent alemany, ja que no s'havia presentat cap prova.⁹⁶ I el dossier Weilenmann és el més extens entre tots els de la vegueria, a excepció del de Boris Skossyreff.

ADN = Archives Diplomatiques de Nantes (Nantes, F)

AMAE = Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores (Madrid, E)

AMU = Arxiu de la Mitra d'Urgell (la Seu d'Urgell, E)

ANA = Arxiu Nacional d'Andorra (Andorra la Vella, AND)

LDA = Llibre d'Actes

LDD = Llibre dels Decrets

APO = Archives des Pyrénées Orientales (Perpignan, F)

DPA = Délégation permanente pour Andorre

BAR = Schweizerisches Bundesarchiv (Bern, CH)

LNA = United Nations Office of Geneva, League of Nations Archives (Genève, CH)

SHD = Service Historique de la Défense, Château de Vincennes (Paris, F)

(francès) de Zurich al Ministeri d'Afers Exteriors de París del 16.4.1936. "Weilenmann se comporte national socialiste et prête son appui au Front National dont le 'Gauführer' a eu une entrevue avec lui."

95. La recerca a l'arxiu de la Universitat Tècnica de Zürich [http://onlinearchives.ethz.ch/xylix/] ens dona una referència sobre Weilenmann que ens porta al *JB Juna-Archiv/388*. Schweizerische Bundesanwaltschaft, No C.2.516. Dr. L/H, "Anklageschrift", Bern 15. Januar 1947.

96. Una nota (secreta) dels serveis d'intel·ligència francesos del 22-3-1935 sobre "... une reprise de l'agitation dans Andorre" en la qual es fa referència al darrer número de l'*Andorrà* conclou: "Toutefois, en dehors d'Andorre l'activité de Weile[n]mann n'a jamais pu être constatée." Service Historique de la Défense. Paris. Château de Vincennes. (SHD). Fond Moscou. 7N2 2173.